

SUOMEN MAAN WESIPEDOT. MAALIKUVILLA SELITETYT. TURUSSA 1855.

En pendant till S. M. Metsäpedot synes denna hafva lika bestämmelse, att tjena till läsning för allmogen. Den innefattar en beskrifning på skälhundar och valrossen.

GRAMMATIK DER OSMANISCHEN SPRACHE VON FUAD-EFENDI OCH GÄVDÄT-EFENDI. DEUTSCH BEARBEITET VON H. KELLGREN. H:FORS 1855.

10

Anmälan af denna sällsamma produkt från den inhemska bokpressen kommer just icke på sin rätta plats i ordningen. Men vi ville icke dröja att nämna denna stora kuriositet, som vi först nu fått se.

Fuad-Efendi, numera Fuad-Pascha, är för närvarande Turkiska regeringens utrikes minister, som år 1851, då han jemte den andra Efendi'n på Turkiska språket utgaf sin grammatik, var anställd i ministerium för allmänna undervisningen.

20

Af boken finnes ingen annan öfversättning än den närvarande. Herr Kellgren synes anse, att väl bättre utarbetade Turkiska språkläror på kristliga språk finnas, men att ingen innehåller ett rikare och säkrare material än Fuad-Efendis. Dock våra läsare torde föga bekymra sig om bokens fel och förtjenster. Det kan likväl vara af intresse att veta, att de nuvarande Osmanernas språk består af tre ingredienser, Turkiska, Arabiska och Persiska, hvarföre äfven här de skilda ordslagen betraktas under dessa tre rubriker; d. ä. man har t. ex. ett olika sätt att böja de ord, som tillhöra det ena eller andra af de skilda språken, dock så att de Arabiska och Persiska orden fått mer eller mindre rätta sig efter Turkiskans art.

30

Professor Kellgren synes utom öfversättningen hafva haft ett betydligt arbete i att med latinska bokstäver och efter Tyskt uttal omskrifva alla förekommande fremmande ord, isynnerhet som de Persiska och Arabiska orden naturligtvis hafva sina egna, från Turkiskan skilda ljud och bokstäfver. Afsigtligt säger han i företalet sig hafva inskränkt anmärkningarnes och förklaringarnes antal. Redan korrekturläsningen för en bok som denna måste vara ett arbete, hvarifrån hvar och en gerna med glädje ser sig fritagen.

40

Turkiskan lär visst tillhöra samma språkstam som Finskan. Men vi kunna sannerligen vara glada öfver, att hafva fått ett mera civiliseradt alfabet för Finska språket, och böra till vidare äfven glädja oss, att icke såsom de Turkiska släktingarne hafva två fremmande språk i vår grammatik.

Upplagan lär utgöra endast ett par hundra exemplar. Till det yttre är boken en vacker produkt. Vi betvifla icke, att den lärda verlden skall finna den vara det äfven till det inre.

J. V. S.

50

42 UTLÄNDSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 1, januari 1856

Svenska sköna litteraturen har på bortåt halfannat decennium icke mera egt den dragningskraft, hvaraf den tidigare kunde beröma sig. Dess glansperiod började med skalderna kring Gustaf den tredje och

slutade först med den lysande romanlitteraturen på 1830-talet. Så hofskalder än Leopold, Kellgren o. s. v. voro, var det dock deras sång, hvilken så att säga gjorde litteraturen populär och till en nationalangelägenhet. Fru Lenngren, Bellman, Franzén, Tegnér, Wallin, Stagnelius, Atterbom följde, och hvaroch en af dessa stora skalder har äfven haft sin popularitet. Vi glömma icke den olyckliga Almqvist's namn; men han har i sin poesi icke alls, i sina romaner blott till någon del varit populär. Redan Törnrosens Bok i sin första form hade beundrare, men icke popularitet, lästes mycket, men blef aldrig en bok för familjebibliotekerna.

10

Tidens ström begrafver hastigt menniskor och händelser. Men hvem kan väl nämna Almqvist's namn, utan att med en känsla af djup nedslagenhet dröja vid hans sista kända öden. Brottet omgifves alltid af en hemsk atmosfer: der är den otyglade passionen, det dolda uppsåtet, mörkret och hemligheten inom och utom brottslingen, fängelseluften, bojorna, straffet. Men hemskheten och afskyn mildras af medlidandet, der råhet och okunnighet eller behovet och nöden varit brottets föregångare. Framträder det deremot på samhällets och bildningens höjder, gripes menniskan af en djup förfäran, som knappt af något mildras. På samhällshöjderna kan dock passion och råhet finnas i lika grad som på dess lägsta trappsteg, emedan det icke alltid är själens adel, som till dem upplyfter menniskan. Men der snillet, den höga intellektuella bildningen, en själ fostrad af allt, hvad traditionen eger förädlande och upplyftande, sjunker ned i brottets natt, der eger åskådaren ingen annan känsla än förfäran; och hvarje tänkande menniska slår sig för bröst och känner sig i sitt innersta förödmjukad. Lyckligtvis äro dessa tilldragelser så sällsynta, att den intellektuella bildningens värde af dem icke kan nedsättas. Och en närmare undersökning skall alltid visa, att deras grund ligger i ett teoretiskt misstag, i en falsk åsigt af andens väsende och tingens. Ett sådant misstag, skulle vi tro, har vållat, att äfven i Almqvist's produktioner det sköna blänker fram ur ett kaos eller, om man så vill, att skönheten i dem öfverglänser diktens verld, men aldrig framlyser ur dennas inre, emedan det är för skaldens såväl som för hvarje annat menskligt öga ogenomträngligt.

20

30

Med skäl bör man bland Sveriges utmärkta skalder nämna äfven Geijer. Ty ehuru antalet af hans dikter icke är stort, bär i dem hvarje rad den sanna poesins pregel, och med en siars blick mera, än med reflexionens skärpa, har han ransakat häfderna och alla de väsentliga grundvalarne för menskliga samhället.

40

Och huru många stjernor af andra ordningen prydde icke denna lysande period i Sveriges litteratur. Ling, Vitalis, Nicander, v. Beskow, Ingelman, Dahlgren. Det är en rikedom, hvars storlek man nuförst rätt uppskattar, sedan den försvunnit.

Komma så de tre romanförfattarinnorna, Mamsell Bremer, Friherinnan Knorring och Fru Carlén. Det fanns ännu hos dem och hos Sparre, Mellin och kanske äfven någon annan en fläkt af den stora tid, som varit. Men med romanen trädde litteraturen öfverhufvud ut på den dåliga popularitetens fält, der idealet försvann för effekten, och på hvilket i senare tider en mängd täflar icke om den läsande allmänhetens bifall, men om dess tid och pengar. Det är en dagslitteratur, om hvilken ingen lagom bildad mera förmår taga någon kännedom.

50

Vi skulle anse, att det goda med det onda verkat till detta förfall. Tendensromanen är redan i sig sjelf ett affall från dikten och den poetiska skönheten. Äfven de goda tendensromanerna, sådana som

t. ex. Onkel Adams, äro en temligen ren prosa med endast någon anstrykning af poetisk fernissa. Det finnes i dem åt tvenne sidor ett anspråk, att vara, hvad de icke äro. På ena sidan det poetiska anspråket, grundadt på ett ytligt sken, på den andra anspråket att vinna segrar för det goda, under det att bevisningen och öfvertygandet lemnat plats för ett på dikter stödt öfvertalande. Och då dikten är skral, blir öfvertalandet derefter. Men följden af detta förfarande är, att då nu engång ändamålet, den goda tendensen, helgar medlet, den dåliga poesin, en mängd författare och författarinnor uppträda, som vilja begagna sig af denna lätta väg att agera verldsförbättrare eller också blott att få vara med. På ädla tänkesätt, afsigter, syften m. m. är i verlden stort öfverflöd, ehuru knappt det än är om ädla handlingar, och det kan icke finnas något beqvämare sätt att vinna godt medvetande, än att åt en förläggare sälja manuskriptet till en novell eller roman. Man måste också tro, att tråkigheten i de ädla tendensromanerna vinner läsare åt de oädla och åt hela den romanlitteratur, som genom pikanta eller uppskakande skildringar söker tillocka sig en publik.

Det hör icke till tingens ordning, att något lands litteratur fortfarande skulle bibehålla sig vid den utmärkelse, den engång vunnit. Man förvånas derföre icke att se Svenska sköna litteraturen hafva inträdt i ett jämförelsevis betydelselöst tidskifte. Men detta förhållande har för Finland haft den naturliga följd, att man här mera än förr gjort sig bekant med andra nationallitteraturer än den Svenska, såsom man i Sverige börjat att i öfversättningar tillegna sig mästarverken isynnerhet i den Tyska och Engelska litteraturen. Man måste beklaga, att denna tid genom förhållandenas art delvis gått förlorad för den gryende Finska litteraturen, som under väntan på den dag, då äfven inom den skapande förmågor skola uppstå, borde börja, der den Svenska till vidare slutat, med öfversättningar af andra länders utmärktare produkter.

Äfven öfriga grenar af nationallitteraturen hafva i Sverige följt rörelsen inom den sköna litteraturen. Ännu kvarstå från den äldre perioden historikerna Strinnholm och Fryxell, och af deras bekanta arbeten i Svensk historie ser ett nytt band tid efter annan dagen. Men nya företeelser på detta fält hafva icke visat sig. Memoir-litteraturen har här intagit samma plats, som romanerna på den sköna litteraturens område. Och öfversättningar hafva talrikare än förr ersatt originalprodukterna. Så hafva t. ex. Thiers', Lamartine's och Macaulay's kända historiska arbeten blifvit till Svenskan öfversatta. Och öfversättningar af mindre betydande historiska skrifter äro talrika. Under loppet af senaste år hafva dock äfven tvenne arbeten i Svensk historia utkommit, hvilka synas egande att väcka en lifligare uppmärksamhet. Poeten Malmström, adjunkt vid Upsala universitet, har skrivit den s. k. frihetstidens historia, och professor Carlsson Carl den X:s, börjande der Geyer slutade sin Svenska Folkets Historia. Intetdera af dessa arbeten hafva vi varit i tillfälle att se.

Under anförda förhållanden kan det icke vara oväntadt, att se Svenska tryckpressens förnämsta senaste alster bestå dels af de utmärkta hädangångne författarenas samlade arbeten, eller nya upplagor af de förut utgifna, dels af öfversättningar.

Es. Tegnér's Samlade Skrifter, B. I–VII. äro med 7:e bandet afslutade. De fem första banden innefatta Tegnér's poetiska skrifter, sjette bandet »Skrifter på Prosa», bland hvilka de kända skoltalen, och det 7:e »Kyrkotal».

Skaldestycken af Franzén, B. I–VI. Denna samling är efter hvad förmodas kan ännu icke fulländad, emedan t. ex. dikten Columbus ännu icke ingått i dessa sex banden.

Svenska Klassikerna, Vitalis, Stagnelius, Dahlgren och Wallin.

Under denna titel har en Imperial-oktavupplaga af de nämnda skaldernas dikter utkommit. Det är en vanlig bokhandelsspekulation, genom hvilken dock de här sammanställda dikterna icke förlora något af sitt värde, icke heller köparen lider, som för godt pris får en god del af Sveriges skönaste poesi på sin bokhylla. Endast att stilarne i boken äro något för små.

10

Hvilken utomordentligt rik skatt finnes icke hopad i dessa tre samlingar. De vittna visserligen derom, att de Svenska skaldernas arbeten läsas. Men man skulle vänta flera och billigare upplagor. Det ser nästan så ut, som man i Sverige ännu icke skulle rätt uppskatta den snart sagdt oerhörda rikedom, nästförflutna tid lemnat i arf åt den närvarande. Vi tvifla dock icke, att snart den tid skall komma, då man skall bråka sin hjerna med att söka förklara, huru ett så stort antal så utmärkta skalder kunnat samtidigt uppträda. Isynnerhet Tegnér's och Franzén's skrifter borde icke saknas i något familjebibliotek. Der finnes i dem mera uppfostran till sannskyldig bildning än genom årtal fortsatta förmaningar kunna meddela.

20

Af Erik Gustaf Geijers Samlade Skrifter har senast Förra Afdelningens 8:e Band kommit i bokhandeln. Senare Afdelningen omfattar i fyra band de större historiska arbetena, Svea Rikets Häfder och Svenska Folkets Historia. Den Förra, hvartill detta åttonde band hör, innehåller Geijers öfriga skrifter, filosofiska, estetiska, politiska, sociala, tal, recensioner, reseminnen, dagboksanteckningar, bref, skaldestycken. Sällan ser man en mera rik och omvexlande samling än denna. Hvad vi kallat sociala skrifter, utgör en serie undersökningar öfver

30

samtidens och alla tiders förnämsta sociala frågor, rörande uppfostran och undervisning, skolor, universiteter, näringarne, fattigvården. De filosofiska skrifterna och afhandlingarne röra sig hufvudsakligen kring den religiösa öfvertygelsens hufvudpunkter.

En så omfattande och mångfaldig litterär verksamhet som Geijers kan lätt blifva förderfvande äfven för den största förmåga; ty den menliga insigten har sina gränser, och ett skriftställer i efter dagens intryck i dagens frågor är alltid mer eller mindre lösligt. Men Geijer återför hvarje fråga till de allmänna grundsätserna, och han hör sig derföre alltid på, hvad man plägar kalla ideernas fält. De grundsätser, han bekänner, äro vidare hos honom icke blott en förståndssak, utan de sammanfalla med grunddragen i hela hans sätt att tänka och känna, att lefva och vara. Han lefver i, hvad han lär, och öfvertygelsens styrka står i hans skrifter alltid i jembredd med bevisningens, ofta öfver denna. Hos en inskränkt eller ensidigt bildad människa blir denna den egna öfvertygelsens framhållande overksam utom kretsen af lika ensidiga åhörare eller läsare; den framstår då som fanatism eller partiifver eller blott egenkär inbilskhet, i hvarje händelse för den mera upplysta motbudande. Hos Geijer deremot beundrar man jemte snillets blick den mest rika bildning, och i högre grad, än hos de flesta äfven högre begåfvade, röjer sig hos honom den sanna humaniteten deri, att han i sina skrifter är, såsom han någonstädes sjelf säger, »en sökande». Han dogmatiserar icke, han undersöker; det är, såsom vore hans öfvertygelse öppen för hvarje resultat af undersökningen – men de stora grundsätserna för sin verldsåskådning förlorar han dock icke ur

40

50

sigte. Det ger på engång rörlighet och hållning.

Vi nämnde ofvan, att Geijer äfven som historiker är poet, att hans djupa blick i historien mera beror af snabb intuition än af mödosam reflexion. Denna karakter har också hans skriftställare-verksamhet i öfrigt. Han försummar icke detaljforskningen, han är dertill för mycket historiker. Tvärtom får man hos honom alltid lära känna fakta. Men det är ingen handbokskunskap, i hvilken allt är sammanfördt. Hvad han åberopar, består af verkliga slående fakta, sådane, som stöda en storartad uppfattning af förhållandena, som förtydliga det stora sammanhanget. Och likväl torde en noggrann historiker ofta anse, att de faktiska bevisen äro bristfälliga, ehuru han sällan skall kunna bestrida slutsatsernas rigtighet. För Geijer var det nog, att hafva de hufvudsakliga data för ögonen, ur hvilka han kunde sluta till sammanhanget af det hela. Och det fick vara nog äfven för hans läsare. Det är derföre man stundom har svårt att inse, hvarifrån slutsatsen är härledd; men det skall sällan hända att dess sanning icke bekräftas af en längre drifven detaljforskning. Härtill kan man erinra, att Geijer aldrig kände behofvet att omtala allt, hvad han i saken visste; han hade ändock nog att säga, medan mängden anna genom att anföra allt, hvad man mödosamt hopsamlat, likväl säger ganska litet.

Slutligen fängslar i Geijers skrifter hans kraftiga, tankdigra och oftast poetiskt sköna framställning och språk. Få äro de, hvilka såsom han ega konsten, att då engång resultatet är vunnet, slutsatsen dragen, uttala denna i några ord, betydelsefulla, träffande, klangrika. Det är sentenser att lägga på sinne och minne, tänkespråk, fulla af vishet. Kanske kan man dock icke neka, att Geijer stundom missbrukade denna sin förmåga, och att sentensen står der, utan att dess sanning förmår göra sig gällande. Men hvilken dödlig vore utan misstag, och hvilken stor förmåga har i hvarje ögonblick af lifvet förmått beherrska sig.

Detta åttonde band, som innehåller recensioner och bref från Geijers tidigaste till hans senaste litterära verksamhet är icke bland de minst intresserika. Geijers recensioner består icke af ett resonnement öfver den recenserade bokens förtjenster och fel, utan de angifva vanligen kort det ifrågavarande arbetets syftning och författarens sätt att behandla ämnet samt lemna i framställningen af recensentens egna åsikter en måttstock för hans bedömande, hvilken det står läsaren fritt att tillämpa. Geijer synes också hafva valt till föremål för sina recensioner endast sådane skrifter, som egt någon utmärkande förtjenst. När han någongång afviker från denna sed, såsom t. ex. i bedömandet af Crusenstolpes »Skildringar ur det inre af dagens historia», uttryckes hans ogillande i ord, som för all tid brännmärka skrift och författare. Nyssnämnda metod gör, att recensionerna alltid äro lärorika, icke af det slag, att man för att förstå dem måste hafva den recenserade boken uppslagen bredvid sig och på slutet föga kan veta, hvilkendera af de båda kämparne har rätt, något som också småningom blir likgiltigt, utan man ledes att fatta intresse för den sak, hvarom fråga är, och att sjelf angående den bilda sig en mening.

Med ett ord Geijer recenserade icke för de lärda, utan för den litterärt bildade allmänheten, likväl så, att också den lärde har mycket att ur hans recensioner lära. Ty äfven som recensent går han tillbaka till principerna i hvarje sak, och denna uppfattas derföre alltid i stort i sitt inre sammanhang och i sitt samband med andra likartade företeelser. Härigenom höjes läsarens ståndpunkt och hans blick vidgas, så att han sjelf vinner förmåga att fälla ett omdöme i ämnet och öfver dess

framställning i den skrift, hvarom fråga är.

Det gifves ännu ett tredje sätt att recensera, nemligen det, som lärer oss känna recensentens tycke och mening i saken – intet vidare. Detta sätt tillhör de slags recenser, hvilka aldrig ådagalägga, att de något i saken förstå, och naturligtvis icke heller försöka, att bibringa läsaren någon insigt. Exempel härpå gifva, andra att förtiga, våra tidningars teater- och musik-recensioner. I litterär väg har läsaren ett färskt exempel i en hufvudstads-tidnings nyligen afkunnade utslag rörande öfriga tidningar i landet – i förbigående sagdt härrörande från en interims-redaktion, hvars prosa synes täfla med Janne Lundmarks poesi. I detta slags recensioner är det aldrig fråga om, hvad t. ex. god musik egentligen är, hvad dramatisk dikt vill säga, hvilka fordringar man bör göra för en konstnärlig framställning af båda, eller slutligen huru en duglig tidning bör vara beskaffad. Hvad som säges, består hufvudsakligen i försäkran, att detta är väl, ett annat illa. Man kunde kalla detta recensionssätt för kammarjungfru-kritiken. Ty den kan hafva behag endast för dem, som i teatersalongen befolka paradiset, höra konsertmusiken i farstun och läsa tidningen på vägen mellan boklådan och drengkammaren. Dem alla kan den i dessa ämnen mera bevandrade, förnämligare kammarjungfrun upplysa med en sådan kritik, lånad från tidningen eller från salongen. Ja är hon rätt medveten af sin egen insigt och smak, veta vi icke, hvad som skulle kunna hindra henne, att ur egen fatatur fälla ett lika grundadt omdöme i saken, som besagde tidningar, och i fullkomligt samma ordalag. För hvarje bildad människa, som något eget omdöme eger, måste det väl vara helt och hållet likgiltigt, hvad en sådan tidningsredaktör menar och tycker. Ty den enas tycke är här lika godt som den andras. Och likväl finner man, att mången förnekar sitt eget bättre omdöme och låter sig näsdragas af den första bästa tidningsskrifvare, som vill göra sig besvär dermed. Det är isynnerhet för deras räkning, vi nedskrifvit denna episod; ty det är klart, att Geijers recensentmanér icke har den aflägsnaste beröring med anförda slags kritik.

Till sättet, på hvilket Geijer recenserar, kommer den stora insigt, snillrika blick och framställning, hvarigenom dessa recensioner isynnerhet från hans mognade ålder tillhöra det utmärktaste i sitt slag. I varm sanningskärlek, allvar och enkelhet skall man knappt finna något liknande. De skola läsas ännu, sedan flera af de skrifter, som till dem gifvit anledning hemfallit åt glömskan.

Brefven, den andra afdelningen af detta band, hafva för det mesta ett enskildare innehåll. Man läser dem dock med stort nöje, emedan de måla denna ädla personlighet i hans enskilda förhållanden. De fortgå från 1799 till 1847 i ett nära ett halft sekel.

Lika intresse som recensionerna hafva största delen af de skrifter och afhandlingar, som innehållas i de föregående banden. Man må tillerkänna de större historiska arbetena det höga värde, de verkligen ega. Men man läser flertalet af de mindre skrifterna lika gerna, emedan i dem Geijers egendomliga genius rör sig friare. Ur dem lärer man att icke blott beundra, utan äfven akta och älska författaren såsom en sällsynt ädel och upphöjd människa. Och huru förträffligt det än må vara, att en litterär produkt är fullkomligt objektiv, oberoende af författarens personliga sätt att tänka och känna, så har dock människan ett oafvisligt behof af, att i hans skrifter lära känna författaren. Och då han i dem möter oss så ädelsinnad som Geijer, tilldraga sig äfven skrifterna något af den vördnad och tillgifvenhet, hvarmed vi betrakta personen, och det intryck, vi af dem erfara, är blott så mycket

10

20

30

40

50

mera välgörande.

Det är en utnött sak, att tala om Geijers s. k. affall. Vi göra det blott för att återkalla ett origtigt omdöme. Läsarene veta, att Geijer år 1838 vid 55 års ålder med någon eclat trädde ifrån den i Upsala förherrs-kande strängt konservativa, historiska skolan, der representerad af Atterbom, Palmblad, Fahlcrantz, Hvasser. Det skedde med utgifvan-det af Litteraturbladet, som han ensam redigerade. Det är på engång upplyftande och rörande att återläsa dessa artiklar, i hvilka den modiga, men äfven känsliga mannen bryter med sitt förflutna lif och uttalar medvetandet om sin afvikelse i åsigt från de fordna medkäm-parne, främst Atterbom. Vi vågade för några år tillbaka härom tänka och yttra, att en så sentida öfvergång till ett nytt läger måste bryta en mans krafter. Kanske föranleddes detta omdöme af den vigt Geijer sjelf och än mera det liberala partiet i Sverige fästade vid denna öfvergång. Men då vi nu i ett sammanhang läsa Geijers skrifter före och efter denna tid, visar den sig i sjelfva verket icke vara så stor. De grundsats-er, som derförinnan ledt hans verksamhet, förblifva äfven efter affallet desamma. Misstaget bestod egentligen blott deri, att han med dessa grundsats-er blifvit erkänd i det historiska lägret och sjelf låtit sig räknas till dess koryfeer. Hela saken reducerar sig således dertill, att han ville stå och falla sin egen man, icke under någon partifana. Detta hindrar icke, att hans medvetande om sin falska ställning, hvilken han fattade mera innerligt, ehuru den var blott en yttre, ger Litteraturbladsarti-klarna en synnerlig frimodighet och frihet. De utgöra sannerligen icke det minst värderika i samlingen.

Geijers skrifter äro genom sitt ämne och tankerikedomen i fram-ställningen icke egnade till läsning för en tidigare ålder. De lämpa sig bäst för mannaårens allvarligare håg; ehuru äfven mycket är af den natur, att det måste anslå ett ungt sinne. Ingen, som lärt sig värdera dem, skall lemna läsningen utan vunnen bättre insigt i, hvad som bör utgöra föremålet för människans verksamhet på jorden, och utan att känna sig till denna verksamhet lifvad och stärkt.

RESA I FÖRENTA STATERNA P. A. SILJESTRÖM. 2:A DELEN. STOCKHOLM 1854.

Denna andra del af den skrift, vi i senaste årgång anmälde, har icke ett lika allmänt intresserande innehåll som förra delen, i hvilken Förenta Staternas undervisningsväsende afhandlas, och som lemnade så öfver-raskande upplysningar i detta hänseende. Föremål för författarens framställning i denna senare del äro hufvudsakligen patenter och jernvägar och den hithörande lagstiftningen. Det kan allt vara nyttigt att känna i länder, der jernvägar anläggas och der en längre hunden industri gör, att patenter på nya uppfinningar hafva något värde. I vårt land synes denna tid ännu vara långt borta, och ämnet kan derföre icke hafva något lockande för den större allmänheten. Endast sista kapitlet i boken, som rörer Förenta Staternas handel och industri öfverhufvud tilldrager sig en allännare uppmärksamhet genom de anförda data, men också genom Förf:s dertill fogade reflexioner.

Bland dessa reflexioner fästa vi oss synnerligen vid dem, som angå lyxen i Förenta Staterna.

Hvad man kallar lyx, är, när man närmare tänker derpå, en förunderlig sak. Man har verkligen svårt att öfvertyga sig, att den, som tillverkar en sidenduk eller en silfvervas, använder sin tid sämre, än

den, som smider en plogbill eller sår en tunna potatis. Den förre är visserligen sämre stäld såtillvida, att han i dålig tid förr blir utan arbete, än den senare. Men häri delar han öde med vetenskapsmannen, litteratören och konstnären, hvilka såsom han blifva öfverflödiga, der människorna äro tvungna att sörja endast för tillfredsställandet af livets första behof. Herr Siljeström är en alltför humant tänkande och insigtsfull man, att han icke med glädje skulle berätta, att t. ex. silkesproduktionen i Lombardiet och sidenfabrikationen i Lyon gjort framsteg samt att exporten af dessa artiklar tilltagit. Men är detta fallet, så borde det äfven glädja Hr S., att dessa saker någonstädes importerats. Han omtalar såsom ett vackert exempel på Amerikanernas företagsamhet och drift, att från de norra Staterna exporteras kringom 100 000 tons is. Men om någon är väl denna vara ett föremål för stundens njutning och i de varma länderna en verklig lyxartikel. Till och med det fläsk, som för ett belopp af 8 à 9 millioner dollars utskeppas från Norra Amerika, hör icke till det för en »sann trefnad och välmåga» outhärliga, ehuru det icke precis kan räknas till lyxartiklar. Skulle nu Amerikas fläsk och is icke i andra länder finna afnämare, så vore det slut med denna handel. Det kan vara osäkert om sidenarbetarna i Lyon äta Amerikanskt fläsk; men högst antagligt är, att deras bröd ofta varit bakadt af Amerikanskt hvete. Och under allt detta formaliserar sig Författaren mycket deröfver, att till Förenta Staterna importerats för nära 20 millioner dollars silkesmanufaktur.

Detta är visserligen oerhördt, ty det utgör *mera än* 1/8 af Förenta Staternas hela import. Rätt helt ser det icke ut att vara med ett sådant förhållande. Och man kan knappt antaga att damerna i Amerika blott af ren hushållning skulle kläda sig i så mycket siden. Här är otvifvelaktigt lyxen med i spelet. Men för vår del anse vi den verkligen ursäktad endast derigenom, att den kommer Lyon och Lombardiet till godo. Det förtryckta Lombardiet skulle säkert icke kunna föda sin täta befolkning genom odling af hvete och svinkultur; och Lyon vore utan tvifvel förloradt, om sagde lyx icke skulle någonstädes existera.

Men vi göra Författaren orätt, om vi icke skulle tillägga, att han finner denna lyx förvänd isynnerhet genom dess sammanställande med importen af böcker, konstalster o. s. v. i Förenta Staterna. Af böcker importerats nemligen endast för 440 000 dollars, d.ä. för föga öfver 1/45 så mycket som silke och sidenvaror. Förf. erinrar dock sjelf, att alla Engelska böcker i Förenta Staterna eftertryckas. Detsamma torde förhållandet vara med en icke ringa del Tyska böcker för de emigrerade behof. Skulle man alltså antaga, att böcker för eftertryck införas blott till ett värde af 15 000 dollars och att de utgifvas i Amerika i upplagor af öfverhufvud 2 000 exemplar, så skulle redan detta visa på en förbrukning af böcker för 30 millioner dollars eller för 50 proc. mera än silkesmanufaktur. Och det är härvid icke oviktigt att ihågkomma, att, medan en sidendrägt tjenar blott en person, en bok tjenar åtminstone en familj, ofta flera.

Likväl måste man i hufvudsak gifva Författaren rätt, då han nemligen yrkar, att vid bedömandet af ett folks kulturgrad bör afses icke blott penningvärdet af dess handel, utan äfven beskaffenheten af de varor, hvilka utbyte genom den förmedlas. Och att i detta afseende mycket återstår att önska för de flesta jordens folk, torde icke kunna bestridas.

Såsom en kuriositet hellre än som ett upplysande faktum, må vi här sammanställa ett par förhållanden i Förenta Staternas import och Finlands, efter Hr Siljeströms uppgifter för åren 1847–1850, jemförda

med uppgifter för 1846 i Reins statistik. Importvärdet är utsatt i silfver Rubel.

	Förenta Staterna.	Finland.
	Folkmängd 12 000 000.	1 600 000 eller 1/13.
		<i>Import.</i>
	Böcker . . . 600 000.	20 000 » 1/30.
	Siden . . . 27 000 000.	85 000 » 1/318.
10	Viner . . . 2 000 000.	128 000 » 1/19.

Man ser det, i sidenlyxen står Finland omätligen lågt; och likväl tycker man, att här af varan finnes rätt betydligt i svang. Vårt vindrickande förhåller sig till Nordamerikanernas som 2 till 3, om man inberäknar det vin, som i Förenta Staterna produceras; och med afseende på båda ländernas rikedom kan man anse detta vara mycket nog. Men bokimporten förhåller sig med afseende å folkmängden såsom 1 till 2; i läsning visa vi oss således sparsamare än i vindrickande. Och ingen lärer betvifla, att antalet exemplar af böcker, tryckta i Förenta Staterna, för året utgör icke 30 utan 300 gånger så mycket, som årstrycket i Finland.

Hr Siljeström uppgifver bokimporten i Sverige till 100 000 Rdr B:ko, låt vara 55 000 Rbl S:r. Till denna import förhåller sig Finlands som 4 till 11, medan folkmängdens förhållande 1846 var ungefär 1 till 2, eller 4 till 7 1/2. Sverige importerar således nära tre gånger så mycket böcker som Finland. Härtill kommer ännu, att af de 20 000 Rubel, som upptagits för Finlands import, nära 18 000 eller 9/10 falla på Svenska bokpressens alster. Af de öfriga komma 4 000 Rubel på andra utländska böcker, medan vi antagit 1 000 Rbl för import från Ryssland. Egentligen borde således bokimporten till Finland, i förhållande till Sveriges, betecknas af talen 4 till 55, eller nära nog 1 till 14. Efter folkmängden räknadt hade Finland bort från annat håll importera ungefär hälften så mycket som Sverige och dertill hälften af årstrycket derstädes.

Man må anse dessa siffror, huru man vill. En noggrannare uppställning skall kanske gifva ett någon grand annat resultat. Men medgifvas måste, att de icke tala för den Finska läskunnighetens och intellektuella bildningens oöfverträfflighet, hvarom så mycket stått att läsa i landets tidningar.

Må vi tillägga, att Hr Siljeström jemför importen af böcker, konstalster, vetenskapliga instrumenter och naturalier i Förenta Staterna och Sverige. Hålla vi oss blott till bokimporten, så visar denna ett förhållande af nära 1 till 11, medan folkmängden förhåller sig som 1 till 7.

SKANDINAVISK FAUNA AF S. NILSSON. FJERDE DELEN: FISKARNA. LUND 1852-1855.

Nilssons förträffliga arbete är äfven i Finland temligen känt. Första delen omfattande *Däggdjuren* utkom redan 1820, och man har nu af den en ny upplaga, tryckt 1847. Ty värr är förhållandet icke lika lyckligt med andra delen *Foglarne*, hvaraf första upplagan är i bokhandeln utgången, utan att af någon ny upplaga ersättas. Orsaken torde väl vara, att författaren icke vill ånyo utgifva den utan en omarbetning, motsvarande den, som första delen undergått, hvilken

isynnerhet blifvit riktad genom en utförligare anatomi. Tredje delen *Amfibiernas* utkom 1842, och arbetet är nu med det 1855 tryckta 3:e häftet af fjerde delen afslutadt.

En stor del menniskor anse det visserligen för tillräckligt, om de kunna skilja kon och fåret, kråkan och skatan, gäddan och abborren. Men de flesta äro tillfreds med denna kunskap egentligen derföre, att de i barndomen och ungdomen icke erhållit nödig undervisning, och emedan de anse för omöjligt att numera inhemta något som kunde löna mödan. Omöjligt är det visst, så länge man saknar böcker. Men förskaffar man sig ett godt arbete i ämnet, så är det underbart, hvad både håg och förmåga att något inhemta tilltaga. 10

Sannt är, att för uppfattandet af beskrifningar på naturföremål, fordras åskådning i fria naturen eller af samlingar eller planchverk. Till betraktande af föremålen i naturen har hvar och en tillfälle. Planchverk finnas i stor rikedom och något kan redan med måttlig kostnad erhållas. Åskådandet af naturaliesamlingar står deremot i vårt land snart sagdt utom möjlighetens gräns. Sådane finnas endast vid universitetet; och de äro nära nog otillgängliga. Ty en samling, som icke på bestämda tider står öppen för besökande, utan till hvilken tillträdet beror på någon vaktmästares välbehag, tillstädesvar o. s. v. kan anses för sluten. I sjelfva verket torde också dessa samlingar vara onyttiga för hvarje annan, än de några få, hvilka ex professo studera vetenskapen. Ref. känner icke den nu gällande ordningen, men kan såsom bevis för den förvända seden i detta hänseende från sin studenttid åberopa, att dåförtiden ingen tilläts en enda blick på Sällskapet's pro Flora et Fauna Fennica samlingar, om han icke var medlem af sällskapet. Och det är i sanning något starkt. Det vore också för förhållandet upplysande, om någon ville samla uppgift på t. ex. de studenter, som under ett års förlopp i ändamål att examinera vexter besökt den med stor kostnad underhållna botaniska trädgården. Det kan visst icke klagas, att icke denna anläggning, ett undantag från alla de andra, med berömvärd liberalitet står öppen för allmänhetens besök. Men om någon besöker den, för att lära, det är en annan fråga. Det kan icke heller tillåtas besökande att bryta vexter eller upptaga de vid desamma nedstyckna etiketterna; och då inga tider finnas fastställda, när sådant finge ske med tillstånd och under vederbörlig uppsigt, så förstå vi icke, huru något nyttigt begagnande vore möjligt. Begäras kan det icke, att samlingarne skulle af sakkunnet person förevisas. Men om åtminstone nu och då en populär föreläsning skulle locka den bildade allmänheten att besöka dem, vore detta visst ett medel att främja kunskapen om naturen och väcka håg för densamma. 30 40

Saken kan hafva sina svårigheter, och vi tilltro oss icke att kunna föreslå någon utväg, huru de skola häfvas. Men uppenbart är, att något mera gagn af de enda naturaliesamlingarne i landet vore önskligt.

Om något gymnasium i landet eger en vext- eller djursamling, är oss obekant. Finnas sådane, så är väl medvetandet om deras tillvaro den bästa fröjd de bringa. Att ingen stad ansett sådane behöfliga, är icke förunderligt, då hågen för naturalhistorie ännu är så litet spridd, att knappt i någon stad två personer torde finnas, som skulle för ett sådant företag intressera sig. 50

Omgifvande natur och afbildningar blifva således de, som kunna förtydliga beskrifningen. Jägare och fiskare hafva godt tillfälle att gifva akt på djurverlden. Alla andra äfven att se åtminstone de matnyttiga

bland de vildt lefvande djuren. Och i öfrigt måste afbildningar¹ fylla bristen.

Skandinavisk Fauna omfattar väl ett antal djur, som icke finnas i Finland. Men om man undantager Fiskarne, af hvilka den upptager ett så stort antal, som lever i Nordsjön, icke i Östersjön, tillhör det stora flertalet äfven Finland. Också upptager Författaren för en stor del de Finska namnen och anger, så ofta honom känt är, deras förekommande i Finland. Arbetet är sålunda författadt äfven för vårt land och utgör en vänlig erinran om det gamla brödrskapet.

10 Vi skulle tro, att okunnigheten isynnerhet i fråga om fiskarne varit stor. Hittills har äfven lämplig lärobok för undervisning i ämnet saknats. Nilssons arbete afhjelper denna brist. Vi medgifva visst, att en flygtig läsning i ett ämne som detta ger dålig kunskap. Men äfven blotta genomläsningen är högst underhållande, och man inhemtar alltid något om de djur, man redan till namn och utseende känner. Kapitlet om »vistelseort och lefnadssätt» är alltid en nöjsam och äfven lärorik läsning, emedan den ger en öfverblick af naturens allmänna hushållning.

20 Det är ett förhållande, som icke kan bestridas, att den s. k. bildade samhällsklassen i vårt land bland de många bildningsbristerna isynnerhet lider af bristande vetande om naturen och dess fenomen. Synnerligast visar sig detta i okunnigheten om eget land, dess geografi, formationen af dess jord, dess klimat och naturalster – ehuru man visserligen kan tveka, om denna okunnighet är en större brist, än de bildades ringa bekantskap med Finska språket och den rika Finska folkpoesin, ja med det Finska folkets tänkesätt och seder. Det är ett förhållande, som med skäl kan kallas onaturligt, och som, om det icke skulle afhjelpas, förr eller senare skulle bära sin onda frukt. Lyckligtvis har på en senare tid Finska språket och litteraturen tilldragit sig icke
30 blott de främsta mäns ansträngningar, landet åt detta håll egt och eger, utan äfven ett antal gryende förmågor; och skulle icke fördomen förblinda och vanans makt förslöa den bildade klassens omdöme, skulle den inse och erkänna sin tacksamhetsskuld till dessa Fenno-
maner. Ty öfver hela den civiliserade verlden eljest erkännes behovet af en förmedling mellan massans och de lyckligare lottade samhälls-
klassernas bildning.

Men det var icke härom vi närmast ville tala. Fråga är endast om bristen på naturhistoriska och naturvetenskapliga insigter i allmänhet och rörande eget land isynnerhet. Man må säga om det mer eller
40 mindre bildande i detta vetande, hvad man vill; afgjort är, att det utgör en hufvudsaklig beståndsdel i nutidens intellektuella bildning, och att icke ens ett fruntimmer i andra länder deruti vågar vara så okunnig, som litterärt bildade män hos oss. Det kan mångenstädes vara ett fel, att man lär sig känna blott det allmännaste i hvarje ämne och icke har någon särskild insigt om förhållandena i eget land. Men detta fel försvinner allt mera hos de civiliserade folken. Det är t. ex. förvånande att finna, huru mycket i Frankrike ännu för närvarande skrives och tryckes rörande de särskilda landskapens och landsdelarnes historie, geografi och naturförhållanden, ehuru litteraturen redan förut måste
50 vara öfverrik på sådane arbeten, och man väl kan påträffa bildade fransmän, som hafva jemförelsevis ringa kunskap om andra länder, men ingen, som icke skulle känna sitt eget land.

¹ För här ifrågavarande del af den Nilssonska Faunan eger man de förträffligaste afbildningar af vår landsman W. v. Wright.

Hvad naturkunskapen i allmänhet angår, torde man kunna antaga, att de bildade i andra länder inhemtat sitt vetande häri icke i skolan, utan hellre genom läsning af tidningar och tidskrifter. Också innehålla de utländska bladen alltid uppsatser i naturvetenskapen och dess tillämpningar. I Finland har deremot ännu ingen tidning funnits, som skulle räknat detta bland föremålen för sina meddelanden. För kunskapen om eget land kan skolundervisningen vara mera verksam; och den är annorstädes mer eller mindre rigtad åt detta håll. Vi hafva t. ex. sett Danska läseböcker för folkskolan, som i hithörande ämnen innehålla mera, än hvad i vårt land vanligen faller på de litterärt bildades lott. Att deremot äfven i våra lärdomsskolor föga och intet läres om Finland är en bedröfligt känd sak.

10

Bristen på läseböcker för skolan och på tjenlig läsning i ämnet öfverhufvud utgör den väsentligaste orsak till detta missförhållande. Naturvetenskapen är visserligen en jmförelsevis nyvuxen gren på mänskliga vetandets träd. Men dess vextlighet har varit utomordentlig. Och naturkunskapens spridning har varit exempellöst snabb och allmän. Äfen Sverige har genom sin Linné och sin Berzelius samt deras efterföljare på detta fält skördat den vackraste delen af sin vetenskapliga ära. Utan tvifvel har väl härigenom hågen inom landet blifvit väckt för naturkunskapen. Men ända till senaste tid har dock förhållandet derstädes varit ungeför detsamma, som det än i dag är i Finland, att denna kunskap icke ingått i fordringarne på litterär bildning. Besynnerligt nog är likväl äfven Sveriges litteratur fattig på inhemska arbeten, egnade att sprida den till den större allmänheten. Men man har på senaste åren varit flitig att ersätta bristen genom talrika öfversättningar isynnerhet från Tyskan.

20

Nilsson's Skandinaviska Fauna är ett bland dessa ännu i Sverige sällsynta naturvetenskapliga arbeten, hvilka icke blott rikta vetenskapen, utan äfven äro egnade att allmängöra dess resultat. Vi hafva nämnt, att detsamma eger sin tillämpning äfven för Finland; och man bör hoppas, att det här skall vinna en allmännare uppmärksamhet, sprida kunskap om vårt lands djurverld och mana mången slumrande förmåga, att utvidga denna gren af vetandet om fäderneslandet.

30

Öfversättningar af utländsk skönlitteratur hafva i Sverige på senaste år börjat utgifvas i stor skala. Äfven förut hafva öfversättningar af spridda arbeten icke sagnats, men man synes först nu med någon plan och omsorg sinnad att öfverflytta det utmärktaste andra länders litteratur eger till Svenskan. Början gjorde Hagberg med sina berömda öfversättningar af *Shakespeares Dramatiska Arbeten*. Bland hans efterföljare bör främst nämnas Anderson, öfversättare af

40

Goethe's Dramatiska Arbeten för värdet af dessa dikter; ty vi måste bekänna, att vi icke haft tillfälle taga närmare kännedom af öfversättningens beskaffenhet. De redan öfversatta styckena äro: Faust, Götz von Berlichingen, Egmont, Clavigo och Die Geschwister.

Af *Walter Scotts Romaner* hafva i öfversättning XIII Band utkommit. Det är känt, att redan länge spridda arbeten funnits öfversatta. Men i denna nya öfversättning har man att vänta samlingen fullständig. De tillhöra det slags läsning, som för ingen ålder förlora sitt värde. Af egen efrenhet kan Ref. intyga, att det äfven vid framskridnare år är att ega en skatt, att ega dessa romaner på sin bokhylla.

50

Engelsk Skönlitteratur i Svensk öfversättning innehåller nyare romaner af särskilda författare och författarinnor. Utgifvarens och öfversättarens namn borga för ett godt urval och omsorgsfull för-

svenskning. Vi hänvisa för arbetenas, författarenas och öfversättarenas namn till Bokhandels-Anmälan i slutet af detta häfte. I bokhandeln härstädes finnes till och med 23 bandet tillgängligt.

10 *Tusen och en natt* öfversättning af Gustaf Thomé har hunnit till 5 häftet, så att endast ett häfte återstår. Såsom målning af österlandets lif och profstycke på dess diktares rörliga fantasi, har den sagosamling, som under anförda namn är känd i alla jordens länder, sitt bestående värde, ehuru dess sagor såsom sagan i allmänhet icke alltid bekymra sig om rätt och orätt och ofta äro af den art, att de sära ett oskyldigt sinne. Endast i urval kunna dessa berättelser intaga en plats bland bildande läsning.

43 UPPTÄCKTSRESORNA TILL NORDPOLSTRAKTEN.

Litteraturblad n:o 1, januari 1856

20 Dessa upptäcktsfärder hafva redan i decennier sysselsatt det bildade Europas uppmärksamhet, och isynnerhet sedan Franklinska expeditionens förolyckande hafva de utomordentliga ansträngningarne för de förolyckades räddning öfverallt blifvit följda med det lifligaste deltagande.

Läsaren har utan tvifvel här och der i tidningarne sett enstaka berättelser om dessa räddningsexpeditioners öden. Men hvar och en torde länge önskat att få läsa någon sammanhängande framställning af deras fortgång. En sådan erbjudes nu i Svensk öfversättning uti skriften:

30 ENGELSMÄNNENS SENASTE UPPTÄCKTSRESOR TILL TRAKTERNA KRING NORDPOLEN O. S. V. AF D:R CARL BRANDES. ÖFVERSÄTTNING MED TILLÄGG, STOCKHOLM 1855.

Det är ur denna bok, hvars författare, bibliotekarie i Berlin, med mycken omsorg och samvetsgrannhet samlat alla nödiga data till sin framställning, vi i det följande skola söka att lemna en kort öfversikt af dessa märkvärdiga, genom den människokärlek, det mod och den ihärdighet de ådagalägga för menskligheten hedrande företag.

40 Läsaren finner på hvarje verldskarta vester om Grönland Baffinsviken med dess inlopp Davis sund utsatta. Man trodde länge, att denna vik äfven på norra sidan omgafs af fast land, och att således Grönland sammanhängde med Norra Amerika. Ännu 1818 återvände den berömda John Ross från expedition med denna öfvertygelse. Men följande år lyckades den lika berömda Parry att i nordvestra delen af Baffinsviken upptäcka och passera Lancastersundet och framtränga än vestligare genom den s. k. Barrowkanalen ända till ön Melville under 75° latitud och 110° vestlig longitud från Greenwich. Äfven dessa namn finnas på kartorna upptagna. Landet vester om Davis Sund och 50 Baffinsviken består af öar, genom ett från Hudsons sund fortgående vatten skilda från Amerikas fastland. Norrom dessa öar går Lancastersundet och landet på dess norra sida heter North Devon. Söder om Barrowkanalen ligger ön Somerset, med de åt söder gående sunden, Prins Regent Inlet öster om och Peel Sundet vester om sig; och från Barrowkanalens norra sida utgår mot nordvest Wellingtonkanalen